

Reducing Social Problems in the Context of Cultural Economy Development: Alleviating Deprivation Through the Development of Tourist Attractions

Ardeshir Entezari *

Associate Professor in Sociology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Fatemeh Derakhshan

Assistant professor in Sociology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

Cultural and artistic capacities are enhanced by utilizing the talents of vulnerable individuals, which strengthens their social skills and creates employment opportunities at both individual and community levels. Cultural and artistic empowerment programs have been successfully implemented in various vulnerable urban and rural areas worldwide, transforming these regions into well-known tourist destinations. This article employs a descriptive-analytical approach, utilizing available data and information to examine two case studies: one international and one domestic. The international example is La Rambla street in Barcelona, Spain, where the talents of marginalized individuals are showcased through live art performances. This initiative not only empowers vulnerable groups but also establishes La Rambla as one of the most attractive tourist centers. In Iran, similar initiatives have been observed, such as the empowerment of local women on Hormoz Island, who create art using the island's colored sands. Additionally, the Yamal startup event on Qeshm Island has leveraged the region's environmental and cultural resources, fostering social participation among the local population and generating employment, particularly for women. As a result, these efforts have transformed the area into a popular tourist destination.

Keywords: Economy of Culture, Cultural and Artistic Capacities, Social Damage, Deprivation, Empowerment, Tourism.

* Corresponding Author: entezari@atu.ac.ir

How to Cite: Entezari, A., Derakhshan, F. (2024). Reducing Social Problems in the Context of Cultural Economy Development: Alleviating Deprivation Through the Development of Tourist Attractions, *Quarterly Journal of Social sciences*, 31(104), 33-71. DOI: 10.22054/qjss.2024.81700.2828

Introduction

Social damage and congestion, along with their increasing trends, have created a worrying situation in the country. These issues arise not only from the abnormal or deviant behavior of individuals and existing weaknesses but are also often rooted in macro and structural problems, as well as a lack of attention to societal capacities and strengths. This neglect can lead to deprivation and various forms of social harm.

One of the most effective ways to prevent and control these harms is to leverage social, cultural, and economic capacities. By transforming the costs associated with social injuries into opportunities, we can utilize culture and art as key tools. Art provides numerous avenues to prevent and alleviate harms, particularly for vulnerable and marginalized groups. Many developed countries are investing in this area, drawing from their reserves and cultural heritage to harness the potential of art in reducing social issues.

The occurrence of social harms is influenced by various social and individual contexts. By identifying and utilizing existing cultural and artistic capabilities, we can purposefully empower vulnerable groups, enhance their employment opportunities, and ultimately generate income at both micro and macro levels, thereby fostering the cultural economy.

Our country possesses rich civilizational, cultural, and artistic resources that can be mobilized to support disadvantaged individuals and mitigate social harms. This can also attract tourism and strengthen the cultural economy. This article will examine both foreign and domestic examples, highlighting the role of culture and art in preventing, addressing, and reducing social harms, particularly poverty, while promoting tourism attractions within the framework of cultural economic development.

Therefore, the central question of this study is: How can we transform the threat of deprivation and the portrayal of social issues, which often elicits pity, into a capacity for sustainable alleviation of deprivation and the removal of urban blight?

Methodology

In this study, we aim to utilize the experiences gained from cultural and artistic empowerment programs targeting marginalized

communities in vulnerable areas. A descriptive-analytical approach has been employed, utilizing library research methods. Various programs and policies for the cultural and artistic empowerment of disadvantaged groups have been successfully implemented worldwide, particularly in vulnerable urban areas and underutilized regions, such as villages, transforming them into renowned tourist destinations. One notable example is La Rambla in Barcelona, Spain. This street has been developed to harness the talents of economically disadvantaged individuals through live artistic performances. This initiative not only fosters social participation and income generation but also enhances the street's appeal as a tourist attraction.

In Iran, however, there are limited examples, especially in rural and marginalized areas, that could serve as models for broader societal application. One such example is the empowerment of local women on Hormoz Island through sand painting. This initiative, which leverages the island's environmental and cultural resources, has successfully engaged and employed women, ultimately transforming the area into a tourist destination. The necessary data, information, and images related to this topic have been gathered through documents, policies, reports, relevant websites, and the experiences and observations of researchers in both Spain and Iran.

Results

La Rambla is a prominent street in the center of Barcelona. Originally, the La Rambla route was a stream that often ran dry and was polluted. Today, it stands as one of the busiest centers in Barcelona, especially during peak tourist season. The street's popularity among visitors has transformed it into a vibrant hub for entertainment and sightseeing. As the most famous street in Barcelona, La Rambla exemplifies the city's success in creating public spaces that encourage social interaction and walking as part of daily life. This has led to the creation of various job opportunities, making La Rambla a significant tourist attraction.

La Rambla has served as a lifeline for countless individuals seeking to earn a living through their art. Recognized as one of the most iconic pedestrian streets in the world, it provides a unique platform for street artists. However, alongside its advantages, the street also faces challenges that the government and municipality are working to address through various initiatives.

In contrast, two similar examples in Iran—Hormoz and Qeshm Islands—demonstrate their cultural and tourism potential. Hormoz Island, located in the Persian Gulf just 8 km from Bandar Abbas, is renowned for its geological diversity and has been dubbed a "geological paradise." A key strength of Hormoz Island lies in its local capacity for tourism and the attraction of visitors, which has been highlighted by Dr. Ahmed Nadalian in recent years. Local women have been trained to paint with the island's-colored soil and sand or to create patterns on handmade objects, fostering their participation and employment.

The establishment of a museum on Hormoz Island has further influenced the island's tourism trajectory, transforming it into not just a tourist destination but also a hub for environmental and social artists. Additionally, the "Yamal" public events series, focused on innovation in cultural heritage, tourism, and handicraft development in Qeshm, organized by the startup Mammoth, plays a vital role in promoting sustainable development through local community participation. This initiative aims to reduce deprivation and generate income, aligning with land use and development planning that respects the local community's cultural worldview and metatextual indicators, particularly emphasizing "native knowledge."

Such a community-oriented approach, aimed at reviving, preserving, and codifying the local knowledge of historical settlements, can help protect the limited natural resources and biodiversity that are at risk, while also supporting the often-marginalized residents.

Conclusions

Social harms do not necessarily require a pathological perspective; often, they need attention to the capacities and strengths that can help planners and implementers create conditions for overcoming these challenges. Cultural and artistic capacities in any society, especially those with a rich heritage, can not only prevent harm but also transform existing issues into strengths and opportunities.

Art, through social action, plays a crucial role in reducing social damage and alleviating poverty by changing the attitudes and mindsets of marginalized groups toward their circumstances and empowering them. Empowerment of the underprivileged is a process

that enables individuals to organize themselves, develop self-awareness, and advocate for their rights, allowing them to make independent choices and gain control over resources, ultimately helping to eliminate their disadvantaged status.

On one hand, artistic abilities are essential for socializing individuals and fostering effective communication within society. On the other hand, by utilizing the cultural and artistic potential of vulnerable populations, we can strengthen their social skills, empower them, create employment opportunities, and provide conditions for income generation at both individual and societal levels, leading to economic development

کاهش آسیب‌های اجتماعی در بستر توسعه اقتصاد فرهنگ: محرومیت‌زدایی با توسعه جاذبه‌های گردشگری

اردشیر انتظاری * دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

فاطمه درخشان استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

ظرفیت‌های فرهنگی و هنری با بهره‌گیری از سرمایه‌های فرهنگی و هنری بالقوه افراد آسیب‌پذیر، موجب تقویت مهارت‌های اجتماعی آن‌ها و توانمندسازی‌شان می‌شود و شرایط اشتغال را در سطوح فردی و اجتماعی فراهم می‌کند. برنامه‌های توانمندسازی فرهنگی و هنری در برخی از مناطق آسیب‌پذیر شهری و روستایی در جهان اجرا شده و این مناطق را به مقاصد گردشگری مشهوری تبدیل کرده است. در این مقاله، با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استفاده از داده‌ها و اطلاعات موجود، دو نمونه داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفته است. نمونه خارجی، خیابان لارامبلا در شهر بارسلون اسپانیا است که در آن شرایطی فراهم شده تا از ظرفیت‌های افراد کم‌برخوردار برای هنرنمایی در قالب اجراهای زنده هنری استفاده شود. این اقدام نه تنها به توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر کمک کرده، بلکه خیابان لارامبلا را به یکی از مراکز توریستی پرجاذبه تبدیل کرده است. در ایران نیز تجربه‌های مشابهی وجود دارد، از جمله توانمندسازی زنان محلی جزیره هرمز در نقاشی با شن‌های رنگی و رویداد استارت‌آپی یامال در جزیره قشم. این فعالیت‌ها که با استفاده از ظرفیت‌های محیطی و محلی فرهنگی و هنری جزیره انجام شده، موجب مشارکت اجتماعی مردم محور و اشتغال بومیان، به‌ویژه زنان، شده و در نهایت منطقه را به مقصدی گردشگری تبدیل کرده است.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد فرهنگ، ظرفیت‌های فرهنگی و هنری، آسیب‌های اجتماعی، محرومیت‌زدایی، توانمندسازی، گردشگری.

طرح مسئله

زندگی اجتماعی گاهی با مشکلاتی مواجه می‌شود و در عملکرد ساختارها مشکلاتی به وجود می‌آید که انسان‌ها در تنظیم روابطشان با همدیگر درگیر مشکلاتی می‌گردند و تنازعاتی را در روابط اجتماعی ایجاد می‌کند و یا در تأمین نیازهای فرد با مشکلات و موانعی روبرو می‌شود. در این حالت آسیب‌های اجتماعی شکل می‌گیرند؛ بنابراین می‌توان گفت هنگامی که به واسطه نامساعد بودن شرایط، افراد نتوانند نیازهای خودشان را برآورده سازند و درگیر نوعی عدم تعادل و در تعاملاتش با دیگر انسان‌ها و جامعه شوند، دچار آسیب‌های اجتماعی شده‌اند. در جامعه‌ای که تعداد و میزان آسیب‌های اجتماعی بالا باشد، نیازهای اساسی افراد برآورده نمی‌شود و میزان نارضایتی در ابعاد مختلف آن افزایش پیدا می‌کند. چنین جامعه‌ای از سلامت اجتماعی نیز برخوردار نیست؛ به این معنا که همبستگی اجتماعی، پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی و امکان توسعه و شکوفایی اجتماعی در آن پایین است. هنگامی که میزان آسیب‌ها افزایش پیدا کند، ما وارد یک دور از افزایش آسیب‌ها و مسائل می‌شویم که مانع از پیش‌بینی آسیب‌ها و اقدام مؤثر برای کاهش آن‌ها می‌شود.

گسترش آسیب‌های اجتماعی از جمله مسائل اجتماعی مهمی است که امروزه گریبان‌گیر بسیاری از جوامع به‌خصوص جوامع رو به توسعه می‌باشد و جامعه ما نیز از این امر مستثنی نیست. یکی از این کژی‌ها، «تراکم آسیب‌های اجتماعی» در جامعه ایران است. آسیب‌های اجتماعی و تراکم و روند رو به تزاید آن وضع نگران‌کننده‌ای در کشور ایجاد کرده است. این آسیب‌ها صرفاً به دلیل بروز رفتارهای نابهنجارانه یا انحرافی فردی و وجود نقاط ضعف و خلأها نیست، این شرایط گاه ناشی از مشکلات کلان و ساختاری یا عدم توجه به ظرفیت‌ها و نقاط قوت موجود در جامعه است که به دلیل بی‌توجهی‌ها، تبدیل به محرومیت و درنهایت انواع آسیب‌ها شده است. گرچه آمارهای دقیقی از همه آسیب‌های اجتماعی در دست نیست که این خود از مسائل مهم در ارتباط با آن می‌باشد، اما وجود همین آمارها خود نشان‌دهنده جدی بودن این مسئله می‌باشد. طبق گزارش مرکز آمار ایران

و بانک جهانی، بر اثر شیوع ویروس کرونا، رشد اقتصادی منفی، کاهش درآمد سرانه، کاهش قدرت خرید و افزایش تورم و ضریب جینی، تخمین زده شده که نرخ فوق ۲۰ درصد افزایش یافته است (گزارش بانک جهانی، ۲۰۲۱)^۱. همه این آمار و ارقام آسیب‌های اجتماعی رایج در کنار بسیاری از مسائل اجتماعی نوین که هم‌زمان با مدرن شدن جامعه و ورود عناصر مدرن به آن رخ داده است -مانند نابرابری، فقر، تکدی‌گری، بی‌خانمانی، حاشیه‌نشینی و در نتیجه افزایش انواع بزهکاری و جرم- نشان‌دهنده تراکم و گستردگی آسیب‌ها و مسائل اجتماعی در کشور می‌باشد.

این اتفاق موجب جریحه‌دار ساختن وجدان جمعی و نگرانی عمده نخبگان علمی و سیاسی جامعه گردیده است. بر این اساس، متخصصان و اداره‌کنندگان برای تدوین الگوی علمی، دانش بنیان و مبتنی بر واقعیات و شرایط جامعه بایستی همواره در پی شناخت، برنامه‌ریزی، پیشگیری و آمادگی برای پیشگیری از بروز این آسیب‌ها باشند. از مهم‌ترین راه‌های پیشگیری و مهار آسیب‌ها توجه و استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است، به طوری که بتوان هزینه آسیب‌ها را به فرصت تبدیل کرد و این امر از طریق فرهنگ و هنر قابل دستیابی است. هنر راه‌های متعددی را در پیشگیری و کاهش بسیاری از آسیب‌ها، پیش روی اقشار آسیب‌پذیر و محروم قرار می‌دهد و بسیاری از کشورهای توسعه یافته سعی دارند تا از ذخایر و میراث فرهنگی خود در این حوزه سرمایه‌گذاری کرده و از ظرفیت‌های هنر در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی سود ببرند.

درواقع، وقوع آسیب‌های اجتماعی متأثر از زمینه‌های متعدد اجتماعی و فردی است، اما می‌توان پس از شناخت آن‌ها، با شناسایی قابلیت‌ها و امکانات فرهنگی و هنری موجود علاوه بر مهار آسیب‌ها از این ظرفیت‌ها به‌طور هدفمند برای توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر، اشتغال آن‌ها و در نتیجه درآمدزایی در سطح خرد و کلان و در نتیجه توسعه اقتصاد فرهنگ استفاده نمود. اقتصاد فرهنگ، فرایند کسب ثروت از طریق قابلیت‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی و هنری است. در این میان نقش هنر و توانایی آن در مهار آسیب‌ها به

---

1. <https://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>

اشکال مختلف قابل توجه است. نهاد هنر هم می‌تواند به‌عنوان راهکاری پیشگیرانه قلمداد شود و هم می‌تواند با اتکا به نقش هنجاری و جرم‌ستیز خود همچون پادزهری، درمان کند. هنر نیرومندترین مجرای راهنمایی و هدایت انسان است که با ذات خود روح و روان را تزکیه کرده و جسم و بدن را بالنده، انسان را به زیبایی‌های عالم هستی پیوند می‌دهد تا به سوی قله‌های زیبای معنویت و کمال روحش رهنمون کند. به نظر می‌رسد که بسیاری از علل وقوع آسیب‌ها در مهار و کنترل هنر قرار بگیرند. کشور ما در این عرصه دارای ظرفیت‌های تمدنی، فرهنگی و هنری غنی‌ای برای به‌کارگیری نیروی انسانی به‌ویژه افراد محروم و در معرض آسیب‌های اجتماعی در دسترس دارد تا از این طریق هم به کنترل و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی بپردازد و هم جذب مراکز گردشگری و به رشد و تقویت اقتصاد فرهنگ بپردازد. لذا در این مقاله تلاش می‌شود تا با بررسی موردهای خارجی و داخلی به‌طور نمونه، نقش فرهنگ و هنر در پیشگیری، درمان و کاهش آسیب‌های اجتماعی به‌ویژه فقر و تعامل با آن‌ها با تأکید بر ارتقای جذابیت‌های گردشگری در بستر توسعه اقتصاد فرهنگ مورد بررسی قرار گیرد. لذا سؤال اصلی مطالعه این است که چگونه می‌توان تهدید محرومیت و نمایش محرومیت به‌منظور ایجاد ترحم را به ظرفیتی هم برای رفع پایدار محرومیت و هم رفع جلوه‌های زننده از شهر تبدیل کرد؟

مبانی نظری

آسیب‌های اجتماعی و پرهیز از نگاه پاتولوژیک

نگاه غالب به آسیب‌های اجتماعی در جامعه‌شناسی و برای مدت‌های مدید، نگاه برگرفته از رویکرد علوم زیستی به پدیده «آسیب» بوده، ریشه در تمثیل ارگانیک داشته و مبتنی بر یک وضعیت سالم از پیش تعیین شده برای جامعه است؛ به‌عبارت‌دیگر، آسیب اجتماعی مبتنی بر تشابهی است که دانشمندان بین بیماری‌های عضوی و انحرافات اجتماعی قائل می‌شوند. درواقع با شکل‌گیری و رشد جامعه‌شناسی در قرن نوزدهم، بهره‌گیری از علوم مختلف برای بیان فرایندهای اجتماعی نیز معمول گردید و در نتیجه بسیاری از اصطلاحات و واژه‌های رایج در علوم دیگر چون زیست‌شناسی، علوم پزشکی، زمین‌شناسی و مانند آن

در جامعه‌شناسی نیز به کار گرفته شد که از جمله می‌توان آسیب‌شناسی را نام برد (Sotoudeh, 2016: 11).

بر این اساس، مطالعه بی‌نظمی‌ها و آسیب‌های اجتماعی، همراه با علل و انگیزه‌های پیدایش آن‌ها، شامل شیوه‌های پیشگیری و حل این مسائل و همچنین مطالعه شرایط بیمارگونه اجتماعی می‌باشد؛ زیرا خاستگاه اصلی تبهکاری و سایر نابهنجاری‌ها و انحرافات اجتماعی را در کل حیات اجتماعی و نوع خاص روابط انسانی جستجو می‌کند. در این راستا، کجروی اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی جامعه، محل فعالیت افراد قرار نمی‌گیرد و لذا با منع قانونی و قبح اخلاقی و اجتماعی مواجه می‌گردد (Timms, 2014).

هر گاه در یک نظام اجتماعی، رفتاری به‌طور مشخص با هنجارهای اجتماعی تعارض پیدا کند، به نحوی که موجب کاهش یا از دست دادن کارایی و عملکرد مثبت فرد، خانواده یا گروه‌های اجتماعی شود، این پدیده آسیب اجتماعی شناخته می‌شود. گاهی آسیب اجتماعی مترادف انحراف اجتماعی تعریف می‌شود. انحراف یا کجروی اجتماعی^۱ به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی جامعه محل فعالیت کنشگر قرار نمی‌گیرد و لذا با منع قانونی و قبح اخلاقی و اجتماعی مواجه می‌گردد. به همین دلیل، کجروان سعی دارند کجروی‌های خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان نمایند (Abdulahi, 2004: 18). پدیده‌های تهدیدکننده ارزش‌های ذاتی که دارای منع قانونی و قبح اجتماعی و اخلاقی‌اند، در ردیف آسیب اجتماعی هستند. به همین ترتیب، مسائل اجتماعی نیز پدیده‌هایی اعم از شرایط ساختاری و یا الگوهای کنشی هستند که در مسیر تحولات اجتماعی بر سر راه توسعه یعنی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد توجه مردم و گروه‌های اجتماع قرار می‌گیرد. مانع از تحقق اهداف و کمال مطلوب‌های جامعه می‌شود و مردم و نخبگان بر مهار آن وفاق دارند (Abdulahi, 2004: 12).

لازم است به این نکته اشاره شود که این نگاه آسیب‌شناسانه، نوعی تقلیل‌گرایی است؛ تقلیل آسیب‌شناسانه مسائل و تقلیل پاتولوژیک مفهوم آسیب. چراکه مسئله اجتماعی ظاهراً یک وضعیت یا حالت نامطلوب به نظر می‌رسد که لزوماً نامطلوب نیست بلکه ممکن است موقعیت پیچیده‌ای باشد که به لحاظ اجتماعی مشکل‌آفرین است، یا بر کیفیت زندگی افراد تأثیر منفی داشته و نیازمند اقدام برای تغییر دانسته می‌شود. یا حتی به این مسئله اجتماعی می‌توان به‌عنوان یک فرصت برای برون‌رفت از آن نگریست؛ زیرا مفهوم آسیب می‌تواند حوزه‌ای فراتر از انحرافات را در بر گرفته و شامل خسارت‌ها، آسیب‌ها، ضررها و زیان‌هایی است که لزوماً مجرمانه و ناشی از عمل بزهکارانه نیست؛ بلکه ناشی از عملکرد کلان جامعه است. به‌ویژه زمانی که فرصت‌ها، ظرفیت‌ها و نقاط قوت مورد بی‌توجهی قرار گرفته و شرایط بروز انواع محرومیت‌ها و در نتیجه اعمال نابهنجارانه فراهم می‌گردد؛ بنابراین، آسیب‌های اجتماعی لزوماً نیازمند نگاه پاتولوژیک نبوده و در بسیاری موارد نیازمند توجه به ظرفیت‌ها و نقاط قوتی است که می‌تواند شرایط برون‌رفت از این وضعیت را پیش‌روی برنامه‌ریزان و مجریان بگذارد. ظرفیت‌های فرهنگی و هنری در هر جامعه‌ای، به‌ویژه جوامعی که از میراث غنی برخوردار هستند، علاوه‌بر پیشگیری از بروز آسیب، وجود آسیب‌ها را می‌توانند به قوت و فرصت تبدیل کنند.

کاهش آسیب‌های اجتماعی در بستر اقتصاد فرهنگ و هنر

توسعه اقتصاد فرهنگ و نیروی انسانی آسیب‌پذیر

در دو دهه اخیر، رویکرد غالب در توسعه این است که مسیر رشد، چه در سطح خرد و چه کلان برای کشورها، از تولید و تمرکز بر صنایع با ارزش افزوده بالا می‌گذرد. به‌این ترتیب عصر اقتصاد خام‌فروشی و تک‌محصولی مدت‌هاست که سپری شده و کشورهای دارای اقتصاد دانش‌بنیان، پژوهش‌ها، حمایت‌ها، سرمایه‌ها و کسب‌وکارهای خود را به سمت صنایع با ارزش افزوده بالا سوق می‌دهند.

اقتصاد فرهنگ نیز الگوهای ارتباطی شبکه‌ای از کنشگران در عرصه‌ی تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات فرهنگی است که با به‌کارگیری بهینه منابع، به‌ویژه منابع کمیاب به

دنبال کسب مستمر بیشترین ثروت و معرفت در سطوح مختلف و در شرایطی خاص (تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، جغرافیایی و اقلیمی و مواهب طبیعی) می‌باشد. اقتصاد فرهنگ، الگوهای نسبتاً ثابت کنش برای کسب سرمایه اقتصادی از تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات فرهنگی است (Parchami and Derakhshan, 2018:8).

رجوع به متون تخصصی این حوزه بیانگر آن است که در بسیاری از مواقع اقتصاد فرهنگ با رویکردی تقلیل‌گرایانه به صنایع فرهنگی تحویل شده و صنعت فرهنگ که تولید ثروت اقتصادی از طریق تولید و توزیع و ازدیاد مصرف کالاها و خدمات فرهنگی را در بر می‌گیرد، مفهوم مرکزی اقتصاد فرهنگ شده است. بررسی و تحلیل آمارهای مرتبط با این حوزه بیانگر آن است که توسعه اقتصاد فرهنگ رابطه‌ای مستقیم با توسعه اقتصادی و توسعه انسانی دارد. همچنین توسعه اقتصاد فرهنگ بیانگر توسعه فرهنگی حداقل در برخی شاخه‌های تولید و توزیع کالاهای فرهنگی است. تولید فرهنگی، از مهم‌ترین مراحل اولیه اقتصاد فرهنگ می‌باشد. در اقتصاد تولید به معنای تبدیل منابع شامل نیروی کار، زمین، سرمایه و غیره به کالا و خدمات است. تولید فرهنگی نیز به تبع این تعریف، فرایندی است که در آن محتواهای فرهنگی که حاوی عناصر نمادین فرهنگی، زیباشناختی و هنری است، از طریق کانال تولیدی، آموزش، نیروی انسانی، توزیع، ارزیابی و حفظ می‌گردد (Peterson and Anand, 2004).

آموزش و نیروی انسانی که بازدهی آن در ایجاد مشاغل حوزه صنایع فرهنگی نمود می‌یابد نیز از جمله مؤلفه‌های مهم بخش تولید است که معمولاً بر محور خلاقیت، استعداد، آموزش، ایجاد شرایط مناسب برای تولید و اشتغال و سایر مباحث مرتبط با نیروی انسانی مانند هر بخش تولیدی قرار می‌گیرد. بر این اساس سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی در کشورهای پیشرفته مورد توجه قرار دارد. سرمایه انسانی ذخیره مهارت‌ها و دانش کارآمدی که در مردم بروز می‌یابد، است. محصول سرمایه‌گذاری روش سرمایه انسانی، متکی بر ارتقای مهارت شخص و کسب قدرت و افزایش کارایی تصمیم‌گیری اقتصادی درون و بیرون حوزه اقتصاد بازار است (Rosen, 1987:682). سرمایه انسانی، دانش، مهارت،

شایستگی و ویژگی‌های حکم‌شده در افراد تعریف شده است که باعث ایجاد رفاه شخصی، اجتماعی و اقتصادی می‌شود (OECD, 2005).

به گفته تاووز مفهوم سرمایه انسانی با مفاهیم سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی در ارتباط است (Towse, 2015: 279). سرمایه فرهنگی در یک معنای اقتصادی می‌تواند ابزاری برای بازنمایی فرهنگ را فراهم کند که این امکان را به وجود می‌آورد که جلوه‌های ملموس و ناملموس فرهنگ را به صورت ذخایر با دوام ارزش و تأمین‌کننده منافع افراد و گروه‌ها در نظر بگیریم (Throsby, 2017:67). از نظر تراسبی، سرمایه فرهنگی به معنای ذخیره‌ای از ارزش‌های فرهنگی نهفته در یک دارایی است. این ارزش‌ها به نوبه خود می‌توانند به جریانی از تولید کالاها و خدمات در طول زمان بیانجامد (Throsby, 1999: 6). اهمیت سرمایه فرهنگی را می‌توان در مزایای سرمایه‌های دیگر جستجو نمود. قابلیت تبدیل سرمایه فرهنگی به چشم‌اندازهای اقتصادی و قدرت تبدیل‌شوندگی به سرمایه‌های اجتماعی در تولید انباشت‌های فرهنگی، نقش‌های عمده‌ای است که توسط سرمایه فرهنگی در جامعه صورت می‌پذیرد. حضور سرمایه فرهنگی در شبکه جهانی نه به عنوان مبدل سرمایه‌ای بلکه به عنوان ارکان اساسی توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته است. بدین معنا که با تکیه بر ارتقاء سرمایه فرهنگی می‌توان با بهره‌گیری از مهارت‌ها و دانش افراد تولیدات مبتنی بر دانش را نیز فزونی بخشیده و سبب رشد اقتصادی موزون با نیازهای جامعه شد. به دلیل اثرات تبدیل‌آفرینی انواع سرمایه و مدیریت آن‌ها توسط سرمایه فرهنگی، این سرمایه هم‌چنین می‌تواند در حوزه مدیریتی منابع و سرمایه نیز به عنوان فاکتور اساسی توسعه پایدار عمل نماید (Green and Geotting, 2010).

ظرفیت‌های فرهنگی و هنری از طریق ایجاد زمینه آموزش مهارت‌های شغلی و یا شرایط بروز استعدادها، هنری نیروی انسانی می‌تواند از نظر اقتصادی موجب اشتغال‌زایی در عرصه هنر و از نظر روانی عامل تقویت اعتماد به نفس و اثبات خود به دیگران باشد. این شرایط اگر در میان طبقات پایین، فرودست و حاشیه‌نشین که در معرض انواع آسیب‌های اجتماعی قرار دارند رخ دهد موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی نیز می‌شود (Moridi, 2018).

هنر یک تجربه فرهنگی است و زمانی که افراد طبقه پایین و آسیب‌پذیر در فرایند خلق اثر هنری سهیم باشند و مشارکت کنند، این عمل را از آن خود می‌دانند و می‌توانند با جامعه خود پیوند بخورند؛ بنابراین مواجهه گروه‌های آسیب‌پذیر به‌عنوان ظرفیت نیروی انسانی با هنر، دسترسی آن‌ها به هنر و کارهای می‌تواند از مواجهه آن‌ها با انواع آسیب‌ها دور کند.

هنر جامعه‌محور و اقشار آسیب‌پذیر

در بررسی مسئله فقر و ارائه راهکارهای کاهش آن، قدیمی‌تر و پرسابقه‌ترین رویکردهای جامعه‌شناسی عبارت‌اند از لیبرالیسم کلاسیک (به‌ویژه آرای دیوید ریکاردو و رابرت مالتوس)، لیبرالیسم مدرن و آرای کسانی چون کینز، رالز و آلفرد مارشال، محافظه‌کاران و رادیکال‌ها یا دیدگاه‌های اقتصادی مارکسیستی (Semali, 2021). در این رویکردها به‌ویژه در رویکردهای لیبرال و نئولیبرال، غالباً نگاه فردگرایانه در کنترل و مدیریت محرومیت وجود دارد. به‌طوری‌که فقرا خودشان مسئول خروج از محرومیت و فقر هستند؛ در غیر این صورت، محکوم به فنا هستند. به همین دلیل، به جمعیت محرومین اضافه و این قشر شکل می‌گیرد. ولی با استفاده از روش‌هایی، می‌توان نردبان‌هایی برای بالا کشیدن محرومان از منجلا ب فقر طراحی کرد. فرهنگ و هنر و فعالیت‌های هنری در جامعه به‌عنوان راهی برای پیشگیری و درمان آسیب‌های اجتماعی شناخته می‌شود. در خلال فرایند آموزش و تجربه عمل هنری، فرد خلاقیت را می‌آموزد و از طریق توانمندی‌های فرهنگی، هنری و اجتماعی، توانایی برقراری ارتباط اجتماعی، کار گروهی و پیوند با جامعه را پیدا می‌کند؛ بنابراین علاوه بر توانمندسازی فردی اقشار محروم، با افزایش سرمایه‌های ایشان به‌ویژه سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی، آن‌ها با جامعه پیوند یافته و به‌عبارت‌دیگر ارتباطی متقابل میان جامعه، شهروندان و اقشار محروم در کاهش فقر با استفاده از ظرفیت‌ها و امکانات ایجاد می‌شود.

در این فرایند، افراد آسیب‌پذیر توانایی مواجهه صحیح با شرایط و مسائل خود یا به‌عبارتی توانایی تاب‌آوری را پیدا کرده و یاد می‌گیرند که از ظرفیت‌های موجود برای

خروج از این شرایط استفاده کنند. رشد این ویژگی‌ها نقش مهمی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی به‌ویژه در میان اقشار طبقات پایین دارد زیرا به آن‌ها می‌آموزد که به‌جای انتخاب مسیرهای نامشروع برای دستیابی به اهداف و نیازهایشان راهی برای ارتباط مفید با جامعه بیابند (Lawton, et al., 2019).

تجربه مواجهه طبقات پایین و اقشار آسیب‌پذیر با هنر، هنرهای جامعه‌محور^۱ نامیده و عمل هنری است که در یک محیط اجتماعی جهت توسعه اجتماعی، تقویت توان اقتصادی و اجتماعی و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر ایجاد شده است. هنر جامعه‌محور، رویکردی اجتماعی و مردمی دارد که اغلب در مناطقی که از نظر اقتصادی ضعیف هستند به کار گرفته می‌شود. هنر جامعه‌محور به اشکال مختلف انجام می‌گیرد؛ از طریق گردهمایی‌ها محلی که هنرمندان به‌عنوان تسهیلگر شرایطی را فراهم می‌کنند تا گروه‌های آسیب‌پذیر از طریق هنر و کار هنری نگرانی‌ها و مسائل خود را بیان کنند. این تمرین هنری می‌تواند به‌عنوان یک کاتالیزور برای ایجاد رویدادها یا تغییرات در یک جامعه یا در سطح ملی یا بین‌المللی عمل کند. فرهنگ و هنر می‌تواند نقش مهمی در تغییر شرایط فردی، نهادی و اجتماعی داشته و از بروز رفتارهای ضداجتماعی جلوگیری کند (Bone et al., 2022).

در کشورهای انگلیسی‌زبان، هنر اجتماعی اغلب به‌عنوان کار مراکز هنری اجتماعی دیده می‌شود، جایی که هنرهای تجسمی (هنرهای زیبا، ویدئو، هنر رسانه‌های جدید)، موسیقی و تئاتر رسانه‌های رایج هستند. بسیاری از سازمان‌های هنری در بریتانیا کار مبتنی بر جامعه انجام می‌دهند که معمولاً شامل توسعه مشارکت اعضای غیرحرفه‌ای جوامع محلی است. شکل دیگر هنر اجتماعی استفاده از یک فرآیند هنری و اجرای هر عمل هنری و فرهنگی مانند رقص یا سیرک اجتماعی برای هدف حل مسئله، درمان، توانمندسازی گروهی یا برنامه‌ریزی استراتژیک است که ممکن است منجر به آثار هنری شود که برای ارائه عمومی مناسب است. در مدل دوم و سوم، افرادی که در آفرینش هنری همکاری

می‌کنند ممکن است خود را به عنوان هنرمند تعریف نکنند، اما به عنوان دست‌اندرکاران فرآیند هنری تلقی می‌شوند که تغییرات اجتماعی را ایجاد می‌کند (Knight and Schwarzman, 2005).

هنر برای تغییر اجتماعی به این دلیل که ریشه در عدالت اجتماعی و ماهیت مشارکتی و مبتنی بر جامعه دارد، ممکن است شکلی از دموکراسی فرهنگی^۱ نیز در نظر گرفته شود؛ بنابراین با مفاهیمی چون هنر عدالت اجتماعی^۲ نیز ارتباط پیدا می‌کند که در آن از طریق طیف وسیعی از هنر مانند هنرهای تجسمی و نمایشی برای به تصویر کشیدن نابرابری و توزیع عادلانه ثروت در جامعه در منظر عموم و مسئولین و سیاست‌گذاران استفاده می‌شود. این فرآیند اخیراً در ادبیات نظری و تجربی و سیاستی با عنوان اقدام اجتماعی هنر^۳ دنبال می‌شود که برای تحقق عدالت اجتماعی و کاستن نابرابری از طریق هنر تلاش می‌کند (Dewhurst, 2014).

در مسئله فقر با شیوه‌های گوناگون به بازنمایی فقر در جامعه و مسائل طبقات پایین در آثارشان می‌پردازند. در نوع تسهیلگری نیز هنرمندان مستقیماً با مشارکت آسیب‌دیدگان به خلق هنر می‌پردازند و به آن‌ها کمک می‌کنند که هنر همچون درمانگری برای بیماری‌های و آسیب‌های اجتماعی عمل کند. در نوع آخر می‌توان با ایجاد شرایط مناسب و آموزش از نیروی انسانی که عموماً متعلق به طبقات پایین و در معرض آسیب قرار دارند علاوه بر درمان انواع مسائل و آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و روانی گروه‌های آسیب‌پذیر، جهت افزایش تولید فرهنگی در جامعه و توسعه کیفی و کمی بخش فرهنگ و هنر استفاده نمود (Stevens, 2015).

هنر برای عدالت اجتماعی در بخش‌های مختلف عدالت توزیعی هنر، طرح و توصیف مسئله فقر و تسهیلگری برای اقشار آسیب‌پذیر و درمانگری اجتماعی ظهور پیدا می‌کند. در تلاش برای عدالت توزیعی هنر، هنرمندان تلاش می‌کنند تا توجه جامعه و

---

1. Cultural Democracy
2. Social Justice Art
3. Art Social Action

سیاستمداران را به نابرابری در توزیع کالاها و خدمات فرهنگی و هنری و دسترسی به آن در طبقات پایین جامعه را جلب کنند.

توانمندسازی فرهنگی و هنری اقشار آسیب‌پذیر و افزایش جذابیت گردشگری هنر از طریق اقدام اجتماعی می‌تواند با تغییر نوع نگرش و شیوه تفکر گروه‌های طبقات پایین درباره وضعیت خود و توانمندسازی آن‌ها، نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و فقرزدایی ایفا نماید؛ زیرا هنر منجر به اندیشه و تأمل در اندیشه‌ها می‌شود، به‌ویژه در جوامعی که دارای ذخایر غنی فرهنگی است.

سالانه برنامه‌های متعدد فرهنگی و هنری جهت توانمندسازی اقشار محروم در زمینه نمایش، موسیقی، صنایع دستی و هنرهای بومی توسط سازمان‌های بین‌المللی فرهنگی نظیر سازمان ملل صورت می‌گیرد (Guingane, 2010). اقشار محروم و به‌عبارتی گروه هدف این برنامه‌های توانمندسازی، غالباً در جوامع در حال توسعه مانند کشورهای آفریقایی و آمریکای لاتین، روستاها و به‌طور خاص زنان روستایی هستند. برنامه‌ها عموماً با اهداف آگاهی‌بخشی در کنار توانمندسازی و آموزش مهارت‌های هنری در یک منطقه با ظرفیت‌های فرهنگی و هنری صورت می‌گیرند و نتیجه آن اشتغال‌زایی، درآمدزایی و تبدیل شدن روستا یا منطقه به نقطه گردشگری است (McHenry, 2011).

توانمندسازی اقشار محروم فرایندی است که به‌وسیله آن افراد جهت سازمان‌دهی خود توانمند شده، به خودآگاهی رسیده و از حقوق خود برای انتخاب مستقل و کنترل بر منابع که منجر به از بین رفتن جایگاه فرودستی‌شان می‌گردد دفاع می‌کنند. به‌عبارتی توانمندسازی فرهنگی و به‌دنبال آن جذب گردشگر زمانی می‌تواند توسعه یابد که افراد نگرش مثبتی به اثرات آن داشته باشند (Garcia et al., 2015). توانمندسازی محرومان نشان‌دهنده حالت مثبت مشارکت است که در آن اعضای جامعه عوامل تغییر هستند و توانایی یافتن راه‌حل برای مشکلاتشان، تصمیم‌گیری و اعمال اقدامات و ارزیابی راه‌حل‌ها را دارا می‌باشند (Wang and Xu, 2015).

توانمندسازی از طریق هنر^۱ یک چارچوب مفهومی و تجربی مبتنی بر قدرت بخشیدن و ارائه راه حل برای استفاده از هنر به ویژه هنرهای تجسمی برای تقویت خود بازتابی، خود درمانی و خود توانمندسازی است. هدف از توانمندسازی تسهیل مشارکت مدنی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر و بهبود عدالت اجتماعی است (Bobick and Hersey, 2017).

در توانمندسازی از طریق هنر هم‌زمان به استعدادها، فردی و قابلیت‌ها و ظرفیت‌های هنری محیطی توجه می‌شود. چراکه جفت شدن هنر و فرهنگ با گردشگری می‌تواند با جذب بازدیدکنندگان به منطقه به توسعه اقتصادی منجر شود و درعین حال با تقویت مناطق محلی از طریق تمرین خلاقانه به رفاه منطقه نیز کمک نماید؛ بنابراین میان هنر، توانمندسازی هنری به ویژه اقشار طبقات پایین و مناطق و محلات محروم و جذب گردشگر رابطه مثبتی و دوطرفه‌ای وجود دارد. از یک طرف توانمندسازی منجر به جذب گردشگر و از سوی دیگر ورود گردشگران موجب توسعه منطقه و رفع بسیاری از مشکلات اقتصادی افراد و منطقه می‌شود. از طرفی این شرایط فرصت مناسبی برای تعامل فرهنگی میان روستاییان و گردشگران فراهم کرده و به پویایی فرهنگی و اجتماعی آن‌ها کمک می‌نماید (Choy, et al., 2020).

در این شرایط گردشگری پایدار زمانی صورت می‌گیرد که افراد توانمند شده باشند. به عبارتی فراهم کردن شرایط و توانمندسازی عنصر اصلی توسعه و رفاه افراد محروم در درجه اول و جامعه از طریق جذب گردشگر است (Chen, et al., 2017)؛ بنابراین در صورت فراهم کردن شرایط، استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندسازی فرهنگی و هنری افراد در یک منطقه آن‌ها در این امر مشارکت نموده و علاوه بر افزایش توانمندی اجتماعی با کسب سود مالی از گردشگری، آن را مثبت ارزیابی نموده و حمایت بیشتری از این برنامه می‌کنند. این موضوع می‌تواند منجر به کاهش تمایل آن‌ها به انجام هرگونه عمل نابهنجارانه و جرائم شده و از بروز انواع آسیب‌های اجتماعی توسط این اقشار جلوگیری می‌کند. این

اتفاق فرصتی را برای بازسازی فرهنگی و هنری مناطق محروم در شهرها و روستاها و تبدیل آن‌ها به مراکز گردشگری و به‌عبارت‌دیگر بستری را برای تعامل مؤثر با آسیب‌های اجتماعی فراهم می‌کند که نتیجه آن کاهش آسیب‌های اجتماعی، فقر، ایجاد اشتغال و درآمدزایی است. (Zuo, et al., 2017).

روش تحقیق

در مطالعه حاضر جهت استفاده از تجربه برنامه توانمندسازی فرهنگی و هنری در میان اقشار محروم در مناطق آسیب‌پذیر از روش کتابخانه‌ای با رویکرد توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. برنامه‌ها و سیاست‌های توانمندسازی فرهنگی و هنری اقشار محروم در بسیاری از مناطق دنیا در مناطق آسیب‌پذیر شهری و یا مناطق کم‌برخوردار مانند روستاها اجرا شده به‌طوری‌که آن‌ها را تبدیل به مناطق گردشگری مشهوری کرده است. از نمونه‌های خارجی آن می‌توان به خیابان لا رامبلا^۱ در شهر بارسلون اسپانیا اشاره نمود. در این خیابان شرایطی فراهم شده که از ظرفیت فقرا برای هنرنمایی در قالب اجراهای مختلف زنده هنری استفاده شود تا علاوه بر مشارکت اجتماعی و درآمدزایی آن‌ها، حضورشان به‌عنوان یک تهدید به فرصت و خیابان لا رامبلا به یکی از مراکز توریستی پرجاذبه تبدیل شود. در ایران نیز تجربه‌های محدودی به‌ویژه در نقاط روستایی و مناطق محروم وجود دارد که از آن‌ها می‌توان به‌عنوان الگویی برای بخش‌های دیگر جامعه استفاده کرد، مانند توانمندسازی زنان محلی جزیره هرمز در نقاشی با شن‌های رنگی جزیره. این کار که با استفاده از ظرفیت‌های محیطی و محلی فرهنگی و هنری جزیره انجام شده باعث مشارکت و اشتغال زنان در جزیره و درنهایت تبدیل منطقه به مقصد گردشگری شده است. داده‌ها، اطلاعات و تصاویر موردنیاز درباره این مورد از طریق اسناد، سیاست‌ها، گزارش‌ها، سایت‌های مربوط به آن‌ها و تجربه و مشاهده محققان در اسپانیا و ایران جمع‌آوری و مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

اجرای زنده در خیابان لارامبلا بارسلونا

لارامبلا خیابانی در مرکز بارسلون است. مسیر لارامبلا در اصل یک نهر پر از فاضلاب غالباً خشک بوده است. رامبلا به زبان عربی رمل و به معنای وادی است. در قرن چهاردهم و پانزدهم میلادی ساخت و ساز در شهر آغاز و کم‌کم این مسیر تبدیل به محل رفت و آمد و خیابان شد. در طی چند قرن بعد، لارامبلا به مرکز زندگی شهری بارسلونا تبدیل شد و به‌عنوان یک گذرگاه عریض طولانی برای جشنواره‌ها، بازارها و مسابقات ورزشی استفاده می‌شد. در این دوره چندین مؤسسه مذهبی بزرگ مانند صومعه، کلیسا و کالج یسوعی بیت لحم نیز در کنار خیابان ساخته شدند که فقط کلیسا، صومعه سنت جوزف کارملیت، در محل بازار فعلی بوکریا و یک صومعه کاپوچین در انتهای پایین خیابان باقی مانده‌اند. در قرن هجدهم اولین درختان لارامبلا که شامل اقاویا و چنار بودند، کاشته شدند.

هم‌اکنون این خیابان سنگفرش شده و برای عابرین پیاده است و درخت کاری شده به طول ۱٫۲ کیلومتر (۰٫۷۵ مایل) امتداد دارد و میدان کاتالونیا را در مرکز آن به بنای یادبود کریستف کلمب در پورت ول متصل می‌کند. معمولاً این خیابان یکی از مراکز شلوغ و پرتردد بارسلوناست، به‌خصوص در اوج فصل گردشگری. محبوبیت این خیابان در بین گردشگران بر ویژگی خیابان تأثیر گذاشته است و آن را تبدیل به یک محل تفریحی و دیدنی تبدیل کرده تا جایی که انواع کافه‌های پیاده‌رو و کیوسک‌های سوغاتی برای گردشگران تأسیس شده است. شاعر اسپانیایی فدريكو گارسيا لورکا زمانی در وصف لارامبلا گفته است که لارامبلا «تنها خیابان در جهان است که آرزو می‌کنم هرگز به پایان نرسد».

لارامبلا به‌عنوان مشهورترین خیابان بارسلونا نمونه‌ای از موفقیت بارسلونا در داشتن فضاهای عمومی برای ملاقات و معاشرت مردم و همچنین پیاده‌روی در زندگی روزمره است. این خیابان که در واقع به چندین بلوار متمایز تقسیم شده است، اغلب مملو از افراد محلی و گردشگران است. موفقیت لارامبلا حاصل ترکیب چند عنصر است. در دسترس

کاهش آسیب‌های اجتماعی در بستر توسعه اقتصاد فرهنگ ...؛ انتظاری و درخشان | ۵۳

بودن غذاخوری‌ها، مغازه‌ها، بازارها، مؤسسات فرهنگی و انواع اجراهای فرهنگی و هنری در امتداد خیابان، تجربه‌ای جذاب و متنوع را برای عابران پیاده به‌ویژه گردشگران ایجاد می‌کند (Alexander and Tang, 2010).

شکل ۱. خیابان لارامبلا در شهر بارسلونا

Figure 1. La Rambla Street in Barcelona

علاوه بر انواع رستوران‌ها و فروشگاه‌ها، مجموعه‌ای از موزه‌ها و نمایشگاه‌ها و گالری‌هایی که آثار هنری مانند غذا بازار «لا بوکوریا»، تماشاخانه‌ی «لیسیو»، «موزایک میرو» و مجسمه‌ی یادبود «کریستف کلمب» در آن عرضه شده در امتداد این خیابان قابل رؤیت است. تفرجگاه مرکزی معمولاً مملو از چرخ‌دستی‌های خرده‌فروشی، کیوسک‌های فروش و نمایشگاه‌های هنری و صنایع دستی است. در سراسر این خیابان افرادی در حال نمایش هستند که خود را شبیه گلابدیا تور، دلقک، رقصنده آرایش و در حال اجرای برنامه‌های طنز بوده، با عابرین عکس گرفته و برایشان نمایش اجرا می‌کنند. شهرداری در مجوز دادن محصولات و خدماتی را در اولویت قرار داده که به‌عنوان هسته اصلی سنت محلی بارسلونا

شناخته شود و معمولاً نوازندگان به‌طور رسمی مجوز و دارای درآمد بالایی در اجرای خیابانی هستند (Astor, 2019).

بدین گونه به این واسطه در خیابان لارامبلا فرصت‌های شغلی مختلفی به‌عنوان جاذبه توریستی بالقوه‌ای را در صنعت گردشگری ایجاد شده است. این نقش‌ها در حوزه‌های ذیل قابل تعریف است:

- غذا و نوشیدنی: پیشخدمت‌ها، بارمن‌ها، کارکنان آشپزخانه در رستوران‌ها، کافه‌ها و بارها.

- خرده‌فروشی: همکاران فروش در مغازه‌های سوغاتی، فروشگاه‌های پوشاک و سایر مراکز خرده‌فروشی.

- اجرای خیابانی: درحالی‌که این مشاغل سنتی نیست، اما بسیاری از مردم از طریق اجراهای خیابانی امرارمعاش می‌کنند، مانند نوازندگان، هنرمندان و اجراکنندگان انواع نمایش‌ها

لارامبلا برای افراد بی‌شماری که به دنبال کسب درآمد از طریق هنر خود هستند، راه نجاتی بوده است. لارامبلا به‌عنوان یکی از نمادین‌ترین خیابان‌های عابر پیاده جهان، یک پلتفرم منحصربه‌فرد برای هنرمندان خیابانی ارائه می‌دهد.

شکل ۲. نمایشگاه‌های هنرمندان در خیابان لارامبلا

Figure 2. Artists' exhibitions on La Rambla

اما در مقابل چالش‌هایی پیش روی افراد فقیر در یافتن و حفظ شغل وجود دارد که این

چالش‌ها عبارت‌اند از:

- فقدان آموزش و مهارت که فرصت‌های شغلی را برای این افراد محدود می‌کند.
- تبعیض و تعصب در مورد گروه‌های مختلف که برای اشتغال این گروه‌ها موانعی ایجاد می‌کند.
- دسترسی محدود به منابع مانند حمل‌ونقل، مراقبت از کودک و کمک برای دریافتن کار.

این عوامل باعث به‌وجود آمدن آسیب‌های اجتماعی مختلف در این گروه‌ها می‌شود که توجه به آن و چگونگی برخورد دستگاه‌ها و سازمان‌های مسئول را ضرورت می‌بخشد. به‌همین دلیل وجود آسیب‌های اجتماعی و افراد پرخطر مانند سارقین، کلاهبرداران و زنان روسپی در این بلوار پردرخت و شلوغ بارسلونا از دیرباز مورد توجه و بحث بوده است. طرح‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات مختلف از سوی شهرداری و پلیس برای کاهش این جرائم و افزایش امنیت صورت گرفته است مانند نصب دوربین یا گشت‌های پلیس، گسترش فضای بیشتر برای عابرین پیاده، تقویت عناصر تاریخی، فرهنگی و فعال‌سازی مجدد تجارت محلی که تا حدودی توانسته است تأثیرگذار باشد (thelocal.es, 2021).

از برنامه‌های مهم شهرداری مشارکت دادن این گروه در بازارهای محلی در قالب ارائه و عرضه انواع محصولات و خدمات به‌ویژه در حوزه هنری است. اجراهای زنده از جمله جاذبه‌های توریستی است که توسط افراد انجام می‌شود. اجراهایی در قالب موسیقی زنده، کارهای هنری چون نقاشی و مجسمه‌های زنده. اجراکنندگان خیابانی در میادین و معابر شهرها یکی از مهم‌ترین اجراها در فضای شهر است که شهر را به مکان هنری تبدیل می‌کنند. اجراکنندگان بی‌حرکت ژست می‌گیرند که انگار در فضا یخ زده‌اند و معمولاً پس از دریافت یک کمک مالی برای مدت کوتاهی زنده می‌شوند. برای ایجاد این تصور که کاملاً ساکن هستند، بسیاری از اجراکنندگان آگاهانه پلک زدن و تنفس خود را به حداقل می‌رسانند. برخی از نوازندگان از قبل آموزش دیده‌اند و بسیاری مدیتیشن می‌کنند یا در فعالیت‌های دیگری شرکت می‌کنند که کنترل بدنی و توانایی بی‌حرکت ماندن را

کاهش آسیب‌های اجتماعی در بستر توسعه اقتصاد فرهنگ ...؛ انتظاری و درخشان | ۵۷

برای مدت طولانی افزایش می‌دهد (Lavender,2013).

شکل ۳. مجسمه‌های زنده در خیابان لارامبلا

Figure 3. living sculptures on La Rambla

هم‌چنین برای کنترل آسیب‌های اجتماعی قوانینی برای ایجاد نظم، چگونگی اجرا و مکان قرارگیری افرادی که اجرای زنده دارند از طریق دولت وضع و پلیس نظارت آن را به عهده گرفته است. معیار نظارت بر کیفیت مجسمه‌ها به سه دسته تقسیم می‌شود: (۱) شرکت در دوره‌ها یا کارگاه‌های هنرهای نمایشی؛ (۲) تجربه بازیگری یا اجرا در تولیدات تئاتر و (۳) شرکت در مسابقات و نمایشگاه‌ها. مجسمه‌های زنده با اجرای خود به خلاقیت و سرزندگی لارامبلا کمک و تجربیات و تعاملات عمومی مشترک را تسهیل کردند. این اجراها در خیابان لارامبلا که غالباً توسط افراد طبقات پایین صورت می‌گرفت به‌عنوان برند شهر بارسلون در دنیا شناخته شده است (Mansilla, 2016).

نقاشی با شن‌های رنگی در جزیره هرمز

ظرفیت‌های فرهنگی و هنری مانند صنایع دستی در مناطق محروم مانند روستاها می‌تواند موجب تقویت کارآفرینی به‌ویژه در میان زنان روستایی می‌شود. در صورت وجود شرایط مساعد اقلیمی این فرایند می‌تواند باعث جذب گردشگر و توسعه گردشگری و هم‌زمان توانمندسازی زنان محروم روستایی می‌شود. این توانمندسازی موجب افزایش مهارت‌های هنری، اجتماعی، آگاهی و سواد شده و استعداد و خلاقیت آن‌ها را در ارائه آثار جدید فرهنگی و صنایع دستی افزایش می‌دهد. در این شرایط مشاغل سنتی، صنایع دستی و کارآفرینی روستایی در پیوند با هنر روستایی رشد کرده‌اند.

هرمز جزیره‌ای ایرانی در خلیج فارس و در ۸ کیلومتری بندرعباس است. این جزیره بیضی‌شکل با مساحتی بالغ بر ۴۲ کیلومتر مربع در مجاورت تنگه هرمز قرار گرفته و از مقصدهای گردشگری جنوب ایران است. شهر هرمز که در شمال جزیره قرار گرفته، تنها نقطه جمعیتی جزیره است و طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیتی برابر با ۵'۸۹۱ تن داشت. هرمز را به علت موقعیت جغرافیایی آن و مجاورت با تنگه هرمز، کلید خلیج فارس می‌دانند. همین موقعیت است که آن را در طول تاریخ، از نظر راهبردی و بازرگانی از اهمیت خاصی برخوردار ساخته است.

جزیره هرمز در میان زمین‌شناسان به علت این که از انواع خاک‌های مختلف

تشکیل شده و تنوع بالایی دارد به بهشت زمین‌شناسی مشهور شده است. سنگ‌ها نشان می‌دهند که در طی هزاران سال که جزیره هرمز به تدریج از آب بیرون آمد، به اشکال مختلف فرسایش یافته است. قدمت زمین‌شناسی جزیره هرمز حدود ۶۰۰ میلیون سال و عمر خارج از آب آن حدود ۵۰ هزار سال است. خاک اخراپی مایل به قرمز در این جزیره و سواحل آن که بومیان آن را «گِلکک» می‌نامند، برای مصارف هنری و آشپزی مورد بهره‌برداری قرار گرفته و گردشگران را نیز به خود جذب می‌کند (Yazdanejad and Ammini, 2013).

شکل ۴. جزیره هرمز

Figure 4. Hormuz Island

از مهم‌ترین نقاط قوت این جزیره وجود ظرفیت‌های محلی اشتغال در حوزه گردشگری و جذب گردشگر بوده است که این کار در سال‌های اخیر توسط دکتر احمد نادعلیان کشف شده است. احمد نادعلیان با فعالیت مستمر در جزیره هرمز گام مهمی در توانمندسازی زنان محلی و توسعه گردشگری هرمز برداشته است. نادعلیان با مردم هرمز زندگی می‌کند و محدودیت‌ها و توانایی‌های آن‌ها را می‌شناسد. او مجموعه فعالیت‌های هنری محیطی را که

در آنجا داشته هنر اجتماعی می‌نامد. وی معتقد است، هنر اجتماعی اهداف انسانی دارد، از قابلیت‌های هنر برای تغییر جامعه استفاده می‌کند؛ جمع را به مشارکت می‌گیرد و به دستاوردهای اقتصادی و فرهنگی این هنر در آن اجتماع توجه دارد. همه اقشار اجتماع می‌توانند از آن بهره ببرند و به آن دسترسی داشته باشند.

در این جزیره زنان در دو بخش گردشگری و غیرگردشگری مشغول به کار هستند.

اشتغال این زنان به دو شکل است:

- زنان شاغل در بخش آشپزی که از سال ۱۳۸ شروع به کار کرده و آمار آن‌ها در جزیره رو به ازدیاد است.

- زنان شاغل در بخش صنایع دستی (طراحی با خاک‌های رنگی روی شیشه) که با مدیریت و آموزش دکتر احمد نادعلیان و در موزه وی مشغول به کار هستند و به همین واسطه با گردشگران زیادی در ارتباط هستند (Mohammadi Kangrani and etal., 2015: 107).

شکل ۵. نقاشی روی دیواری زنان هرمز

Figure 5. Wall painting of Hormuz women

در جزیره هرمز به برخی از زنان جزیره هرمز آموزش داده شده که با خاک و شن رنگی جزیره نقاشی کنند یا بر اشیای دست‌سازشان نقش‌پردازی کنند؛ کاری که موجب مشارکت و اشتغال زنان در جزیره شد. تأسیس موزه نیز بر روند گردشگری جزیره تأثیر گذاشته و آن را نه تنها به مقصد گردشگری بلکه به پایگاهی برای هنرمندان محیطی و اجتماعی تبدیل کرد. موزه دکتر احمد نادعلیان در جزیره هرمز، محلی است که آثار این هنرمند محیطی شناخته شده در عرصه‌های بین‌المللی در آنجا به نمایش درآمده‌اند. از نکات قابل توجه اینکه برخلاف سایر جزایر و روستاهای استان که در آن‌ها زنان نقشی پشت پرده و غیرمستقیم در ارتباط با گردشگران و ارائه خدمات به آن‌ها دارند، در جزیره هرمز زنان به‌طور مستقیم و بدون واسطه از گردشگران پذیرایی می‌کنند. هم‌چنین در این جزیره، زنان علاوه بر اشتغال در بخش گردشگری و ایفای نقش در فعالیت‌های اقتصادی، در تربیت فرزندان و وظایف اجتماعی درون خانواده نیز با توجه به ساختار سنتی این جزیره، بسیار مؤثرند. این شرایط می‌تواند دریچه‌ای به سوی احیای شخصیت زنان و توانمندسازی آنان در جامعه کنونی در میان زنان روستایی و در زمینه گردشگری در دنیای شغلی ایجاد کند (Ghanian and etal., 2009: 100).

شکل ۶. هنرمندسرا و موزه هنرهای اجتماعی در جزیره هرمز

Figure 6. Artist's House and Museum of Social Arts on Hormuz Island

توجه و به‌کارگیری راهکارهایی توانسته بر توانمندسازی زنان مناطق ساحلی هرمز تأثیر گذارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

آموزش و مهارت‌آموزی مرتبط با صنایع غذایی دریایی و صنایع دستی و گردشگری ساحلی، زنان را قادر ساخته تا به‌طور مستقل به کسب و کارهای خود پردازند و منابع درآمدی پایدار را ایجاد کنند.

حضور افراد، سازمان‌های غیرانتفاعی، تعاونی‌ها و در برخی موارد دولت با ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان در مناطق ساحلی، به توانمندسازی آنان کمک کرده است. این فرصت‌ها شامل ایجاد کارگاه‌های آموزشی، تسهیل دسترسی به منابع مالی و تسهیلات اعتباری، ارائه مشاوره کسب و کار و ایجاد شبکه‌های حمایتی می‌باشد.

زنان در مناطق ساحلی نیاز به دسترسی به منابع مالی برای راه‌اندازی و توسعه کسب و کارهای خود دارند. اقداماتی نیز برای دسترسی به وام‌ها، سرمایه‌گذاری‌های جمعی در قالب تعاونی‌ها و برنامه‌های حمایت مالی، زنان را قادر ساخته تا به سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مختلف اقتصادی پردازند و توانمندی خود را تقویت کنند.

این موارد و در کنار آن میزان زیاد گردشگران بسیاری از زنان به فروشنده‌گی و بومگردی روی آوردند. حاصل نقاشی کردن، اعتمادبه‌نفس، خلاقیت در رفتار شغلی، آشنایی با رسانه و مدیریت مشاغل خانگی بوده است. نقاشی توانمندی‌های آنان را آشکار کرد. دختران و زنان هرمزی بیشترین سهم را در مشاغل گردشگری به عهده دارند (Nadalian, 2017).

رویداد دانش‌بنیان مردم محور «یامال» در اکوسیستم روستایی جزیره قشم سرمایه انسانی خلاق و نوآور از اساسی‌ترین زیرساخت‌های اقتصاد دانش‌بنیان و کارآفرین است که به‌عنوان بزرگ‌ترین و باارزش‌ترین دارایی کشور، با توجه به ظرفیت‌ها و امکانات موجود و در جهت کاهش محرومیت باید مورد توجه قرار گیرد. در این میان توجه به استارت‌آپ‌ها و بهره‌گیری از آن‌ها می‌تواند موجبات رشد و تعالی اجتماعی و اقتصاد در بهره‌گیری از این قابلیت‌ها را فراهم آورد. استارت‌آپ‌ها نقش مهمی در رشد و توسعه جوامع در دنیای کنونی ایفا می‌کنند. خلق اندیشه، کارآفرینی، رشد صنعت گردشگری، کسب و کارهای متنوع جدید، فناوری‌های نوآورانه و ظهور اقتصاد جدید مبتنی بر آن، نقطه

عطفی در عرصه اقتصاد به شمار می‌رود که راه‌های جدیدی برای جوامع به‌ویژه جوامع در حال توسعه باز کرده است تا بدین ترتیب بتوانند بهره‌مندی بیشتری از توسعه در حوزه اقتصاد دانش‌بنیان به دست بیاورد (Szarek and Piecuch, 2018).

مجموعه رویدادهای مردمی «یامال»^۱ پیرامون نوآوری در پیشرفت ظرفیت‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در قشم راهی که توسط استارت‌آپ ماموت سازمان‌دهی می‌شود نقش مهمی در حاکم کردن نظام توسعه پایدار با مشارکت جامعه محلی در جهت کاهش محرومیت و درآمدزایی دارد.

شکل ۷. جذابیت‌های گردشگری منطقه آزاد قشم

Figure 7. Tourist attractions of Qeshm Free Zone

این رویداد با به‌کارگیری حوزه آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی توسعه، منطبق با جهان‌بینی فرهنگی تمدنی جامعه محلی و شاخص‌های فرامتنی جامعه به‌ویژه توجه به عنصر کلیدی

۱. مفهوم یامال در ادبیات دریایی‌نگاران جنوب ایران به معنای موسیقی کار دسته‌جمعی و فعالیت دریانوردی و آوای وحدت‌آفرین پیشرفت و رونق‌بخشی به کسب و کار

«دانش بومی» اجرا شده است. به دلیل چنین رویکرد جامعه‌محور و مردم‌بنیان با هدف احیا و ذخیره و مدون‌سازی دانش بومی اجتماعات محلی سکونتگاه‌های تاریخی، می‌تواند بر حفظ منابع طبیعی اندک و ثروت‌های تنوع زیستی روبه‌نابودی در نقاط مختلف کمک و از ساکنان بومی آن مناطق که غالباً جزو اقشار محروم هستند، حمایت نماید.

تجربه برگزاری ۸ دوره از رویداد دانش‌بنیان مردم‌محور یامال به همت استودیو نوآوری ماموت (با پشتوانه کار تیمی کنشگران استارت‌آپی کارخانه نوآوری مشهد و جامعه محلی قشم) به میزبانی روستاهای نیمه مرکزی و غربی جزیره قشم از جمله روستای تاریخی کوشه در قلب سبز جزیره، لافت، طبل، سهیلی، ریگو، گورزین، جزیره هنگام و چند روستای دیگر، کوششی آگاهانه برای حل مسئله خلاق در میان جوامع محلی تشنه توسعه و نوآوری در فرایند پیشرفت ظرفیت‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی است (ISNA news agency, 2022).

شکل ۸. حضور زنان بومی در رویداد مردمی یامال

Figure 8. The presence of indigenous women at the Yamal folk event

از جمله دستاوردهای ۸ دوره برگزاری رویداد یامال تاکنون، تجربه جریان ساز سومین

رویداد به میزبانی روستای تاریخی کوشه؛ در مسجد جامع روستا و در پس کرانه فرهنگی مسجد تاریخی شیخ برخ اثبات کرد که از الگوی گردهمایی پیروان اندیشه تحول‌آفرین جهان اسلام زیرسقف وحدت‌بخش جامعه محلی در مسجد جامع می‌توان برای حاکم کردن نظام توسعه پایدار با مشارکت جامعه محلی، تعامل برد-برد و ارتباط هوشمندانه‌ای را شکل داد. کنشگران جامعه محلی روستای کوشه بر این موضوع محوری استوار است که آنان همگام با سازمان‌های توسعه‌گر همچون منطقه آزاد قشم کوشش‌گرانه و دغدغه‌مندانه به دنبال معرفی و باز زنده سازی دانش بومی این دیار به‌ویژه در زمینه دانش بومی کشاورزی و نخلداری، ساخت و عرضه صنایع دستی، مدیریت منابع آب و خاک، آیین‌های دینی و دانش هواشناسی و رخدادهای طبیعی هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

آسیب‌های اجتماعی صرفاً به دلیل بروز رفتارهای نابهنجارانه یا انحرافی فردی و وجود نقاط ضعف و خلأها نیست. این شرایط گاه ناشی از مشکلات کلان و ساختاری یا عدم توجه به ظرفیت‌ها و نقاط قوت موجود در جامعه است که به دلیل بی‌توجهی‌ها تبدیل به محرومیت و درنهایت انواع آسیب‌ها شده است. چراکه مسئله اجتماعی ظاهراً یک وضعیت یا حالت نامطلوب به نظر می‌رسد که لزوماً نامطلوب نیست بلکه ممکن است موقعیت پیچیده‌ای باشد که به لحاظ اجتماعی مشکل‌آفرین است یا بر کیفیت زندگی افراد تأثیر منفی داشته و نیازمند اقدام برای تغییر دانسته می‌شود. یا حتی به این مسئله اجتماعی می‌توان به‌عنوان یک فرصت برای برون‌رفت از آن نگریست؛ بنابراین آسیب‌های اجتماعی لزوماً نیازمند نگاه پاتولوژیک نبوده و در بسیاری موارد نیازمند توجه به ظرفیت‌ها و نقاط قوتی است که می‌تواند شرایط برون‌رفت از این وضعیت را پیش روی برنامه‌ریزان و مجریان بگذارد. ظرفیت‌های فرهنگی و هنری در هر جامعه‌ای، به‌ویژه جوامعی که از میراث غنی برخوردار هستند، علاوه بر پیشگیری از بروز آسیب، وجود آسیب‌ها را می‌توانند به قوت و فرصت تبدیل کنند.

هنر می‌تواند باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی شود. هنر به دلیل ویژگی‌های ذاتی

خود می‌تواند به اعضای جامعه کمک کند تا دنیا را به مکانی بهتر برای زیستن تبدیل کند. فرهنگ و هنر در هر جامعه‌ای می‌تواند راه‌های متعددی را پیش‌روی اعضای خود به‌ویژه اقشار آسیب‌پذیر و محروم قرار دهد تا به پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی کمک نماید. فرهنگ و هنر می‌تواند نقش مهمی در تغییر شرایط فردی، نهادی و اجتماعی داشته و از بروز رفتارهای ضداجتماعی جلوگیری کند. در خلال فرایند آموزش و تجربه عمل هنری فرد خلاقیت را می‌آموزد و از طریق توانمندی‌های فرهنگی، هنری و اجتماعی، توانایی برقراری ارتباط اجتماعی، کار گروهی و پیوند با جامعه را پیدا می‌کند. در این فرایند افراد آسیب‌پذیر توانایی مواجهه صحیح با شرایط و مسائل خود یا به عبارتی توانایی تاب‌آوری را پیدا کرده و یاد می‌گیرند که از ظرفیت‌های موجود برای خروج از این شرایط استفاده کنند.

هنر از طریق اقدام اجتماعی می‌تواند با تغییر نوع نگرش و شیوه تفکر گروه‌های طبقات پایین به وضعیت خود و توانمندسازی آن‌ها، نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و فقرزدایی دارد. توانمندسازی اقشار محروم فرایندی است که به‌وسیله آن افراد جهت سازمان‌دهی خود توانمند شده، به خود آگاهی رسیده و از حقوق خود برای انتخاب مستقل و کنترل بر منابع که منجر به از بین رفتن جایگاه فرودستی‌شان می‌گردد دفاع می‌کنند. ظرفیت‌های هنری از طرفی نقش مهمی در اجتماعی شدن افراد و ارتباط مؤثر با جامعه دارد و از طرفی دیگر با به‌کارگیری سرمایه‌های فرهنگی و هنری بالقوه‌ی افراد آسیب‌پذیر، باعث تقویت مهارت‌های اجتماعی آن‌ها، توانمندسازی و اشتغال‌زایی شده و شرایط کسب درآمد را در سطوح مختلف فردی و اجتماعی و در نتیجه توسعه اقتصادی را فراهم می‌کند.

در این میان توجه به استارت‌آپ‌ها و بهره‌گیری از آن‌ها می‌تواند موجبات رشد و تعالی اجتماعی و اقتصاد در بهره‌گیری از این قابلیت‌ها را فراهم آورد. استارت‌آپ‌ها نقش مهمی در رشد و توسعه جوامع در دنیای کنونی ایفا می‌کنند. خلق اندیشه، کارآفرینی، رشد صنعت گردشگری، کسب و کارهای متنوع جدید، فناوری‌های نوآورانه و ظهور اقتصاد جدید

مبتنی بر آن، نقطه عطفی در عرصه اقتصاد به شمار می‌رود که راه‌های جدیدی برای جوامع به‌ویژه جوامع در حال توسعه باز کرده است تا بدین ترتیب بتوانند بهره‌مندی بیشتری از توسعه در حوزه اقتصاد دانش‌بنیان به دست بیاورد.

در توانمندسازی از طریق هنر هم‌زمان به استعداد‌های فردی و قابلیت‌ها و ظرفیت‌های هنری محیطی توجه می‌شود. چرا که جفت شدن هنر و فرهنگ با گردشگری می‌تواند با جذب بازدیدکنندگان به منطقه به توسعه اقتصادی منجر شود و در عین حال با تقویت مناطق محلی از طریق تمرین خلاقانه به رفاه منطقه نیز کمک نماید؛ بنابراین میان هنر، توانمندسازی هنری به‌ویژه اقشار طبقات پایین و مناطق و محلات محروم و جذب گردشگر رابطه مثبتی و دوطرفه‌ای وجود دارد. از یک طرف توانمندسازی منجر به جذب گردشگر و از سوی دیگر ورود گردشگران موجب توسعه منطقه و رفع بسیاری از مشکلات اقتصادی افراد و منطقه می‌شود. این اتفاق فرصتی را برای بازسازی فرهنگی و هنری مناطق محروم در شهرها و روستاها و تبدیل آن‌ها به مراکز گردشگری و در نتیجه فقرزدایی، درآمدزایی و تقویت اقتصاد فرهنگ جوامع ایجاد می‌کند. برنامه‌ها و سیاست‌های توانمندسازی فرهنگی و هنری اقشار محروم در بسیاری از مناطق دنیا در مناطق آسیب‌پذیر شهری و یا مناطق کم‌برخوردار مانند روستاها اجرا شده به طوری که آن‌ها را تبدیل به مناطق گردشگری مشهوری کرده است.

از نمونه‌های خارجی آن می‌توان به خیابان لارامبلا در شهر بارسلون اسپانیا اشاره نمود. موفقیت لارامبلا حاصل ترکیب چند عنصر است. در دسترس بودن غذاخوری‌ها، مغازه‌ها، بازارها، مؤسسات فرهنگی و انواع اجراهای فرهنگی و هنری در امتداد خیابان، تجربه‌ای جذاب و متنوع را برای عابران پیاده به‌ویژه گردشگران ایجاد می‌کند در این خیابان شرایطی فراهم شده که از ظرفیت فقرا برای هنرنمایی در قالب اجراهای مختلف زنده هنری استفاده شود تا علاوه بر مشارکت اجتماعی و درآمدزایی آن‌ها، حضورشان به‌عنوان یک تهدید به فرصت و خیابان لارامبلا به یکی از مراکز توریستی پرجاذبه تبدیل شود.

در ایران نیز تجربه‌های محدودی به‌ویژه در نقاط روستایی و مناطق محروم وجود دارد که از آن‌ها می‌توان به‌عنوان الگویی برای بخش‌های دیگر جامعه استفاده کرد. ظرفیت‌های فرهنگی و هنری مانند صنایع دستی در مناطق محروم مانند روستاها می‌تواند موجب تقویت کارآفرینی به‌ویژه در میان زنان روستایی می‌شود. در صورت وجود شرایط مساعد اقلیمی این فرایند می‌تواند باعث جذب گردشگر و توسعه گردشگری و هم‌زمان توانمندسازی زنان محروم روستایی می‌شود؛ مانند توانمندسازی زنان محلی جزیره هرمز در نقاشی با شن‌های رنگی جزیره. این کار که با استفاده از ظرفیت‌های محیطی و محلی فرهنگی و هنری جزیره انجام شده باعث مشارکت و اشتغال زنان در جزیره و درنهایت تبدیل منطقه به مقصد گردشگری شده است.

تشکر و سپاسگزاری

از دست‌اندرکاران فصلنامه علوم اجتماعی کمال تشکر را داریم.

تأییدیه اخلاقی

اصول اخلاقی در نگارش و ارائه نتایج پژوهش رعایت شده است.

سهم نویسندگان و منابع مالی

نویسندگان در نگارش این مقاله مشارکت داشته و منبع مالی وجود نداشته است.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Ardeshir Entezari

 <https://orcid.org/0000-0002-8798-8511>

Fatemeh Derakhshan

 <http://orcid.org/0000-0003-3929-5427>

References

- Abdulahi, M. (2004). *Social damage and its transformation process in Iran*. Tehran: Agah. [in Persian]
- Alexander, Christy, Tang, Lori (2010). Las Ramblas, Barcelona, Spain: <https://courses.washington.edu/gehlstud/gehl-studio/wp-content/themes/gehl-studio/downloads/Winter2010/LasRamblas.pdf>
- Astor, Avi (2019). Street Performance, Public Space, and the Boundaries of Urban Desirability: The Case of Living Statues in Barcelona. *International Journal of Urban and Regional Research*, 10: 1064-1084.
- Bobick, Bryna, Hersey, Leigh Nanney (2017). *Handbook of Research on the Facilitation of Civic Engagement through Community Art*. IGI Global.
- Bone, Jessica K., Bu, Feifei, Fluharty, Meg E. (2022). Arts and Cultural Engagement, Reportedly Antisocial or Criminalized Behaviors, and Potential Mediators in Two Longitudinal Cohorts of Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 51: 1463–1482.
- Chen, Z., Li, L., & Li, T. (2017). The Organizational Evolution, Systematic Construction and Empowerment of Langde Miao's Community Tourism. *Tourism Management*, 58: 276-285
- Choy, Chun Wei, Hin Tan, Keith Kay, Mura, Paolo (2020). *Contemporary Asian Artistic Expressions and Tourism*. Singapore: Springer.
- Dewhurst, M. (2014). *Social Justice Art: A Framework for Activist Art Pedagogy*. Cambridge, MA: Harvard Education Press.
- García, F. A., Vázquez, A. B., & Macías, R. C. (2015). Resident's Attitudes towards the Impacts of Tourism. *Tourism Management Perspectives*, 13: 33-40.
- Ghanian, M., Qadiri Masoom, M., Matiei Langroudi, H., and Zarafshani, K. (2009). Analyzing the dimensions of rural tourism with a gender approach from the perspective of the host community; A case study of Oraman region. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, No. 2: 93-109. [in Persian]
- Green, G. P., & Goetting, A. (2010). *Mobilizing Communités: Asset Building as a Community Development Strategy?* Temple University Press.
- Guingane, J. P. D. (2010). The Role of Art in Reducing Poverty. In *Museum International: What can art still do?* 62 (3): 9-12.
- ISNA news agency (2022). The achievements of the startup event "Yamal" in the rural ecosystem of the global island of Qeshm. Accessible at the address: <https://www.isna.ir/news/1401062820643>. [in Persian]
- Knight, Keith, Schwarzman, Mat (2005). *Beginner's Guide to Community-based Arts*. New Village Press.
- Lavender, A. (2013). The Living Statue: Performer, Poseur, Posthuman. *Studies in Theatre and Performance*, 33 (2): 119–31.

- Lawton, Pamela Harris, Walker, Margaret, Green, Melissa (2019). *Community-Based Art Education across the Lifespan*. Teachers College Press.
- Mansilla, J.A. (2016). Urbanismo, Privatización y Marketing Urbano: La Barcelona Neoliberal a Través de Tres Ejemplos [Urban Planning, Privatization and Urban Marketing: Neoliberal Barcelona through Three Examples]. *Encrucijadas: Revista Crítica de Ciencias Sociales*, 11: 1-18.
- McHenry, J. A. (2011). Rural Empowerment through the Arts: The Role of the Arts in Civic and Social participation in the Mid-West region of Western Australia. *Journal of Rural Studies*, 27 (3): 245-253.
- Mohammadi Kangrani, H., Rafiei Shahamabadi, F., Mirzadeh Kohshahi, M., and Mahrez, M. (2015). Analysis of the network of relationships between women working in the tourism and non-tourism sectors in line with the development of tourism in Hormuz Island. *Tourism Social Studies*, 4 (7), 105-128. [in Persian]
- Moridi, M. R. (2018). *Social Art: Essays in the Sociology of Contemporary Iranian Art*. Tehran: November. [in Persian]
- Nadalian, A. (2017). *Hormuz Island according to Ahmed Nadalian*. Tehran: Nadalian. [in Persian]
- OECD (2005). *Knowledge based Economy*. Paris.
- Parchami, D., and Derakhshan, F. (2018). A comparative study of the relationship between the development of economy, culture and order in society. *Journal of Social Sciences of Allameh Tabatabai University*, 26(86), 1-40. [in Persian]
- Peterson, R. A. & Anand, N. (2004). The Production of Culture Perspective. *Annual Review of Sociology*, 30: 311-34.
- Rosen, S. (1987). Human Capital. *Journal of Labor Economics*, 1 (1): 43-49.
- Semali, Ladislaus M. (2021). *Sociological Perspectives on Sustainable Development and Poverty Reduction in Rural Populations*. IGI Global.
- Sotoudeh, H. A. (2016). *Social pathology*. Tehran: Avai Noor. [in Persian]
- Stevens, S. (2015). *Arts-Based Education for Social Justice*. Swarthmore College.
- Szarek, Joanna, Piecuch, Jakub (2018). The Importance of Startups for Construction of Innovative Economies. *International Entrepreneurship*, 4 (2): 69-78.
- TheLocal.es (2021). *How Barcelonas La Rambla is Set to be Transformed*: <https://www.thelocal.es/20221003/in-pics-how-barcelonas-la-rambla-is-set-to-be-transformed/>
- Throsby, D. (2017). *Economy and culture*, translated by Kazem Farhadi, Tehran: Ney. [In Persian]

- Throsby, David (1999). Cultural Capital. *Journal of Cultural Economics*, 23.
- Timms, Noel (2014). *A Sociological Approach to Social Problems* (RLE Social Theory). Routledge.
- Towse, R. (2015). *Textbook of cultural economy*, translated by A.A. Farhangi and colleagues, Tehran: Danje. [In Persian]
- Wang, S., Xu, H. (2015). Influence of Place-based Senses of Distinctiveness, Continuity, Self-esteem and Self-efficacy on Residents' Attitudes toward Tourism. *Tourism Management*, 47: 241-250.
- Yazdanejad, Y., and Amini, M. (2013). *Hormuz historical island, geological paradise*. Tehran: Excellence of Thought. [in Persian]
- Zuo, B., Gursoy, D., & Wall, G. (2017). Residents' Support for Red Tourism in China: The Moderating Effect of Central Government. *Annals of Tourism Research*, 64: 51-63.

استناد به این مقاله: انتظاری، اردشیر، درخشان، فاطمه. (۱۴۰۳). کاهش آسیب‌های اجتماعی در بستر توسعه اقتصاد فرهنگ: محرومیت‌زدایی با توسعه جاذبه‌های گردشگری، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۱(۱۰۴)، ۳۳-۷۱. DOI: 10.22054/qjss.2024.81700.2828

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...

